

Sivistysvaliokunta

Valtioneuvoston selonteko julkisen talouden suunnitelmasta vuosille 2021-2024

Valtiovarainvaliokunnalle

JOHDANTO

Vireilletulo

Valtioneuvoston selonteko julkisen talouden suunnitelmasta vuosille 2021—2024 (VNS 1/2020 vp): Asia on saapunut sivistysvaliokuntaan lausunnon antamista varten valtiovarainvaliokunnalle. Määräaika: 12.5.2020.

Asiantuntijat

Valiokunta on kuullut:

- ylijohtaja Riitta Kaivosoja, opetus- ja kulttuuriministeriö (etäkuuleminen)
- ylijohtaja Tapio Kosunen, opetus- ja kulttuuriministeriö (etäkuuleminen)
- ylijohtaja Eeva-Riitta Pirhonen, opetus- ja kulttuuriministeriö (etäkuuleminen)
- ylijohtaja Esko Ranto, opetus- ja kulttuuriministeriö (etäkuuleminen)
- taluspäällikkö Pasi Rentola, opetus- ja kulttuuriministeriö (etäkuuleminen)
- ylijohtaja Mika Tammilehto, opetus- ja kulttuuriministeriö (etäkuuleminen)
- johtaja Kurt Torsell, Opetushallitus (etäkuuleminen)
- opetus- ja kulttuuriyksikön johtaja Terhi Päivärinta, Suomen Kuntaliitto (etäkuuleminen)
- toimitusjohtaja Veli-Matti Lamppu, Ammattiosaamisen kehittämissyhdystys AMKE ry (etäkuuleminen)
- koulutusjohtaja Heljä Misukka, Opetusalan Ammattijärjestö OAJ ry (etäkuuleminen)
- johtaja Laura Rissanen, Sivistystyönantajat ry (etäkuuleminen)
- puheenjohtaja Aki Holopainen, Yksityiskoulujen Liitto ry (etäkuuleminen)

Valiokunta on saanut kirjallisen lausunnon:

- valtiovarainministeriö
- Kansallinen koulutuksen arviointikeskus
- Suomen Akatemia
- Suomen kansallisoppera ja -baletti
- Kansallisgalleria
- Ammattikorkeakoulujen rehtorineuvosto Arene ry
- Finlands Svenska Skolungdomsförbund FSS rf
- Forum Artis ry
- Kansalaisopistojen liitto KoL ry

Valiokunnan lausunto SiVL 7/2020 vp

- Opintokeskukset ry
- Suomen Ammattiin Opiskelevien Liitto – SAKKI ry
- Suomen Kansanopistoyhdistys ry
- Suomen kesäyliopistot ry.
- Suomen kirjastoseura ry
- Suomen Lukiolaisten Liitto
- Suomen museoliitto ry
- Suomen Olympiakomitea
- Suomen Opiskelija-Allianssi - OSKU ry
- Suomen opiskelijakuntien liitto - SAMOK ry
- Suomen Rehtorit ry
- Suomen Sinfoniaorkesterit ry
- Suomen Teatterit ry
- Suomen Vanhempainliitto ry
- Suomen yliopistojen rehtorineuvosto UNIFI ry
- Suomen ylioppilaskuntien liitto SYL ry
- Taiteen perusopetusliitto TPO ry
- Urheiluopistojen Yhdistys ry
- Vapaa Sivistystyö ry
- Varhaiskasvatuksen Opettajien Liitto VOL

VALIOKUNNAN PERUSTELUT

Yleistä

Julkisen talouden tila

Poikkeustilanteen vuoksi vuosien 2021—2024 julkisen talouden suunnitelmassa esitetään vain riippumattoman ennusteen mukainen julkisen talouden keskipitkän aikavälin kehitysarvio. Se ei sisällä vakausohjelmaa eikä merkittäviä uusia poliittisia päätöksiä. Suunnitelma on siten teknisluontoinen, ja pääministeri Sanna Marinin hallitus linjaa talouspolitiikkansa kokonaisuutta budjettiriihessä elokuussa 2020.

Jo aiemmin tehtyjen päätösten mukaiset pysyvät julkisen talouden menojen lisäykset ovat 1,4 mrd. euroa vuoden 2023 tasolla laskettuna. Menolisäyksiä kohdennetaan mm. varhaiskasvatukseen, koulutukseen ja tutkimukseen. Pysyvät menolisäykset katetaan pääosin päätösperäisin pysyvin lisätuloin ja uudelleenkohdennuksin. Lisäksi on päätetty kohdistaa vuosille 2020—2022 yhteensä noin 1,4 mrd. euroa ns. tulevaisuusinvestointeihin.

Rahapelitoiminnan tuottojen arvioidaan alenevan kehyskaudella noin 130 milj. euroa. Kehityksen taustalla ovat mm. pelihaittojen vähentämiseen liittyvät toimenpiteet. Valiokunnan saaman selvityksen mukaan hallitus selvittää keväällä 2020 valtiolle kertyvän rahapelituoton tulevaisuusnäköymiä ja käyttöä osana valtion tulojen ja menojen kokonaisuutta.

Valiokunnan lausunto SiVL 7/2020 vp

Valiokunta muistuttaa, että kuntien taloudellinen tilanne oli jo ennen koronapandemiaa vaikea hitaasti kehittyneiden tulojen ja kasvaneiden sote-menojen vuoksi. Kuntatalouden näkymä lähivuosille on asiantuntijoiden arvioiden mukaan historiallisen synkkä. Kuntien lainakannan arvioidaan kasvavan kehyskaudella lähes 20 miljardia euroa. Yksistään koronapandemia heikentää eri tavoin jo ennestään heikkoa kuntataloutta kuluvana vuonna noin 1,6—2 miljardilla eurolla. Koronapandemian lisäksi paikallishallinnon tulojen ja menojen epätasapainoa lisää muun muassa väestön ikääntyminen ja kasvava korjausvelka. Moni kunta on ryhtynyt sopeuttamaan talouttaan henkilöstömenoja karsimalla.

Kuntatalouden tilannetta tulee osin korjaamaan hallituksen lupaama kuntatalouden vähintään miljardin euron tukipaketti. Sitä koskeva hallituksen esitys lisätalousarvioksi annettaneen kesäkuussa 2020. Sivistysvaliokunta korostaa, että kuntatalouden heikkeneminen koskettaa koko koulutuspolkua varhaiskasvatuksesta toisen asteen koulutukseen merkittäväällä tavalla. Tilannetta voi nykyään hyvin kuvailla lauseella "kuntalaiset voivat siten kuin kunta voi". Lasten, nuorten ja perheiden keskeiset palvelut tuotetaan kunnissa. Luvattu tukipaketti on erittäin tärkeä näiden palvelujen turvaamiseksi ja kuntien talouden tilan helpottamiseksi.

Asiantuntijakuulemisissa on esitetty näkemys, että erityisesti koronapandemian rajujen taloudellisten vaikutusten vuoksi kuntien menopaineita ei tulisi lisätä kehyskaudella. Hallitusohjelmaan kirjattujen pysyvien ja määräaikaisten julkisen sektorin menolisäysten voimaantumisen ajoitusta ja mitoitusta tulee asiantuntijalausuntojen mukaan sen vuoksi harkita tarkasti.

Julkisen talouden suunnitelma

Suunnitelmassa opetus- ja kulttuuriministeriön pääluokan määrärahan loppusumma nousee 6,9 mrd. euroon vuoteen 2024 mennessä. Seuraavassa esitetään kokoavasti pääluokan kirjaukset.

Oppivelvollisuuden laajentamisen määrärahaa lisätään 22 milj. eurolla vuodelle 2024, jolloin kaikki kolme perusopetuksen päättäneitä ikäluokkaa ovat täysimääräisesti oppivelvollisuuden piirissä. Näin oppivelvollisuuden laajentamisen vuosittainen rahoitustaso on 129 milj. euroa vuodesta 2024 lukien.

Jatkuvan oppimisen ja osaamisen kehittämiseen lisätään 10 milj. euroa vuodelle 2021 siirtotona työ- ja elinkeinoministeriöltä sekä perhevapailta olevien maahanmuuttajien luku- ja kirjoitustaidon ja perustaitojen parantamiseen 2 milj. euroa vuodesta 2021 lukien.

Koululaisten harrastustoiminnan rahoitus nousee 14,5 miljoonaan euroon vuodesta 2021 lukien. Oppilas- ja opiskelijahuollon palveluja perusopetuksessa ja toisella asteella vahvistetaan. Palveluihin kohdennetaan 10 miljoonaa euroa vuonna 2021, 20 miljoonaa euroa vuonna 2022 ja 29 miljoonaa euroa vuodesta 2023 lukien.

Perusopetuksen laatu- ja tasa-arvo-ohjelmaan varataan yhteensä 120 miljoonaa euroa ja varhaiskasvatuksen laatu- ja tasa-arvo-ohjelmaan yhteensä 100 miljoonaa euroa vuosina 2021—2022. Ohjelmat ovat kolmivuotisia.

Valiokunnan lausunto SiVL 7/2020 vp

Lukiokoulutuksen uudistuksen toimeenpanoon varataan 4 miljoonaa euroa vuonna 2021 ja vuodesta 2022 eteenpäin 8,5 miljoonaa euroa sisältäen ylioppilastutkinnon uusimiskertojen lisäkustannukset. Ammatillisen koulutuksen uudistuksen toimeenpanoa jatketaan jo aiemmin päätetyllä lisärahoituksella.

Saamelaisalueen koulutuskeskukselle ehdotetaan 200 000 euroa saamen kielen koulutuksen lisäämiseen ja 50 000 euroa tilamuutoksista aiheutuviin vuokramenoihin vuodesta 2021 lukien.

Hoitajamitoituksen muutokseen vastaamiseksi lähihoitajien koulutukseen ehdotetaan lisättäväksi vuosina 2021—2024 yhteensä 116,5 milj. euroa. Tällä ja muilla toimilla, mm. tarjontaa uudelleen kohdentamalla voidaan kouluttaa vuosien 2020—2024 aikana noin 5 000 uutta lähihoitajaa.

Suomen Akatemian valtuutta lisätään suunnitelman mukaan kertaluonteisesti 10 milj. euroa vuodelle 2021 ilmastonmuutokseen liittyvän tutkimuksen kokoamiseksi ja Sitran lahjoituksen perusteella yliopistoja pääomitetään 100 milj. eurolla, josta 67 milj. eurolla vuonna 2022. Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulun vuonna 2020 toteutettavaan aloituspaikkojen lisäämiseen Savonlinnassa ehdotetaan kohdistettavaksi 3,7 milj. euroa vuodelle 2024. Tämä vastaa vuoden 2023 rahoitustasoa.

Yliopistojen perusrahoitusta lisätään kustannustason nousua vastaavasti 37 miljoonalla eurolla ja ammattikorkeakoulujen perusrahoitusta vastaavasti 18 miljoonalla eurolla. Korkeakoulutetun työvoiman saatavuus varmistetaan lisäämällä korkeakoulutuksen tarjontaa, parantamalla valmistumiseen liittyvää läpäisyä ja kehittämällä joustavia opiskelumahdollisuuksia.

Tutkimus- ja tiedeyhteisön kansainvälistä kilpailukykyä ja vetovoimaa tuetaan panostamalla tutkimusympäristöihin ja tutkimusinfrastruktuureihin. Suomi varautuu isännöimään yhtä eurooppalaisen suurteholaskennan EuroHPC-yhteisyrityksen supertietokonetta. Suomen rahoitusosuus on vuosina 2019—2026 enimmillään yhteensä 48 milj. euroa, josta puolet rahoitetaan opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonalalta.

Tutkimusaineistojen, tutkimustulosten ja osaamisen laajaa hyödyntämistä ja avoimuutta edistetään. Datalähtöisen tutkimuksen kehittämisohjelmaa jatketaan. Asiakirjallisen aineiston digitointiin osoitetaan Kansallisarkistolle 1,5 milj. euroa vuosittain vuosina 2021—2023. Kansallisarkiston toimintamenoja on vuonna 2020 nostettu tasokorotuksena, joka alenee asteittain 1,4 miljoonaan euroon vuonna 2021 ja vuodesta 2022 lähtien 1 miljoonaan euroon.

Opintotukeen varatussa määrärahasa on huomioitu lisäyksenä takausvastuun ja opintolainahyvitysmenojen kasvu (13 milj. euroa) sekä vuonna 2021 tehtävät opintorahojen indeksikorotukset (3,9 milj. euroa). Poikkeusolot, oppivelvollisuus uudistus ja koulutustarjonnan muutokset tulevat kehyskaudella vaikuttamaan opintotuki- ja koulumatkatukimenoihin. Nämä ennakoimattomat määrärahatarpeet on tarkoitettu huomioitaviksi talousarvion valmistelun yhteydessä sekä tarvittaessa lisätalousarvioissa.

Taiteen ja kulttuurin toimintaedellytysten parantamiseksi otetaan käyttöön uusi esittävän taiteen rahoitusjärjestelmän kokonaisuudistus. Suunnitelmassa ehdotetaan vuodelle 2022 lisättäväksi 3

Valiokunnan lausunto SiVL 7/2020 vp

milj. euroa verrattuna syksyn 2019 kehyspäätökseen, jolloin uudistukseen oli varattu lisämäärärahaa 7 miljoonaa euroa vuodelle 2022.

Vuonna 2021 lisätään suunnitelman mukaan Museovirastolle 150 000 euroa (Kansallismuseo), Kansalliselle audiovisuaaliselle keskukselle 270 000 euroa (Radio- ja televisioarkisto) sekä Celi-alle 100 000 euroa (saavutettava julkaiseminen). Lastenkulttuurin rahoitus kasvaa 1 milj. eurolla vuonna 2021 verrattuna kuluvaan vuoteen ja kolmella miljoonalla eurolla verrattuna vuoteen 2019. Kansallisteatterin peruskorjaukseen ehdotetaan yhteensä 30 miljoonaa euroa vuosille 2021—2022.

Kansallismuseon uuden toimintamallin ja näyttelyohjelmiston valmisteluun ehdotetaan lisättäväksi yhteensä 800 000 euroa vuosina 2021—2024. Kansallisoopperan ja -baletin päänäyttämön väistötilojen kustannuksiin ehdotetaan varattavan 800 000 euroa vuonna 2022. Saamelaismuseo Siidan näyttelytoimintaan ja kalustamiseen ehdotetaan 1,4 milj. euroa. Kulttuuripalveluja kehitetään ja syksyn 2019 kehyspäätöksessä kulttuurimatkailun vahvistamiseen lisättiin 4 miljoonaa euroa vuodelle 2021.

Liikuntapoliittisen selonteon linjausten toteuttamista jatketaan. Toimenpiteiden rahoitus vuonna 2021 on 6,2 milj. euroa ja 4,5 milj. euroa vuosina 2022 ja 2023.

Nuorten työpajatoimintaa vahvistetaan ja sen rahoitusta lisätään hallitusohjelman mukaisesti 2 miljoonaa euroa vuosina 2021—2023. Yhteistyö ja -toiminta nuorisotoimen ja erityisesti opetus-toimen välillä tulee olemaan keskeistä nuorille suunnatun tuen kohdentamisessa.

Sivistysvaliokunta kannattaa edellä esitettyjä lisäpanostuksia. Valiokunta kommentoi jäljempänä erikseen valmisteilla olevaa oppivelvollisuus uudistusta.

Valiokunta pitää erittäin tärkeänä, että suunnitelmassa mainitut kustannustason muutoksesta johtuvat indeksikorotukset muun muassa kuntien peruspalvelujen sekä opetus- ja kulttuuritoimen valtionosuuksiin tehdään täysimääräisinä ja että kuntien uusiin tai laajeneviin tehtäviin ja velvoitteisiin osoitetaan todelliset kustannukset kattava 100-prosenttinen valtionosuus kunnan peruspalvelujen valtionosuudesta annetun lain (1704/2009) 55 §:n mukaisesti.

Valiokunta toteaa, että asiantuntijakuulemisessa on laajasti korostettu kunkin toiminnan perusrahoituksen turvaamista ja saattamista riittävälle tasolle vastaamaan nykyistä paremmin toimintalainsäädännön mukaisista tehtävistä aiheutuvia kustannuksia. Rahoituksen keston määräaikaisuus tai sen sitominen toteutettavaan hankkeeseen ei edistä toiminnan vakautta ja suunnitelmallisuutta. Määräaikaisten hankkeiden sinänsä myönteisten tulosten laajempaa vaikuttavuutta tulee arvioida ja mahdollisuuksien mukaan kehittää.

Koronan vaikutukset

Varhaiskasvatus, opetus ja koulutus koronatilanteen aikana

Suomessa siirryttiin koronaviruspandemiasta johtuen 16.3.2020 poikkeusoloihin. Tilannetta varten valtioneuvosto antoi valmiuslain (1552/2011) mukaiset käyttöönotto- ja soveltamisasetukset

Valiokunnan lausunto SiVL 7/2020 vp

ja aluehallintoviranomaiset antoivat tartuntatautilain (1227/2016) nojalla määräykset yhteiskunnan eri toimintoja koskevista rajoituksista. Nämä tulivat voimaan maaliskuussa 2020. Em. säännöksistä ja määräyksistä johtuen kouluissa ja oppilaitoksissa keskeytettiin lähiopetuksen antaminen muille kuin esiopetuksessa sekä perusopetuksen alimmilla vuosiluokilla oleville ja erityisen tuen päätöksen saaneille oppilaille. Tosin suuri osa heistä sekä varhaiskasvatuksessa olevista lapsista jäi kotiin viranomaisten antamia suosituksia noudattaen.

Etäopetukseen ja poikkeuksellisiin opetusjärjestelyihin siirryttiin nopealla aikataululla. Opetuksen ja koulutuksen järjestäjät henkilökuntineen toimivat opetuksen käytännön toteuttamiseksi riipeästi. Valiokunta toteaa, että uusien oppimisolustojen ja opetusmenetelmien haltuunotto vaatii isoja ponnistuksia paitsi alan henkilöstöltä myös oppilailta ja heidän huoltajiltaan. Koulujen ja opettajien valmiudet etäopetuksen antamiseen vaihtelivat. Tämä selittyy osin sillä, että etäopetuksen toteuttamiseen ei ole aikaisemmin ollut tarvetta, koska ennen poikkeusoloja se ei ole ollut perusopetuksessa lainsäädännöstä johtuen sallittua.

Oppimisen tukea, esimerkiksi opiskeluhuoltoa ja tukiovetusta, rajoitettiin mm. palveluja vähentämällä ja niitä etäyhteydellä antamalla. Opettajien mahdollisuudet havainnoida ja seurata oppilaitensa oppimisen etenemistä, tuen tarvetta ja hyvinvointia vähenivät etäyhteyden varaan jääneestä kanssakäymisestä johtuen. Erityisen huolestuttavana ongelmana ilmeni, että opettajat eivät etäopetuksen aikana tavoittaneet osaa oppilaistaan ollenkaan.

Valiokunta kantaa huolta perusopetuksen päättövaiheessa olevien oppilaiden opintojen loppuun suorittamisen ja jatko-opintokelpoisuuden täyttämisen mahdollisuuksista sekä muun koulutuksen päättövaiheessa olevien opiskelijoiden opintosuoritusten täyttymisestä opintojen jatkamiseksi tai työelämään siirtymiseksi.

Etäopetukseen siirtyminen ja lasten jääminen suositusten mukaisesti kotiin ovat vaikuttaneet lasten, nuorten ja perheiden arkeen monin tavoin. Monet huoltajat ovat vastanneet lasten päiväohjelmasta ja oppimisen tukemisesta oman työnsä ohessa. Osa huoltajista on ottanut työstään palkatonta vapaata lasten hoidon järjestämiseksi. Eduskunta on hyväksynyt tätä varten käyttöön väliaikaisen tukimuodon alle 10-vuotiaiden lasten vanhemmille.

Koronatilanne on aiheuttanut huolta toimeentulosta, perhesuhteista ja arjessa selviytymisestä lisäten ongelmia etenkin perheissä, joissa lapset ovat jo ennestään haavoittuvassa asemassa huoltajien mielenterveysongelmien, päihteiden ongelmakäytön ja/tai väkivallan vuoksi. Poikkeusolot vaikuttavat myös perheiden toimeentuloon; lomautukset ja työttömyysuhka heijastuvat perheiden arkeen. Normaaliin tukiverkkojen ja sosiaalisten aktiviteettien rajoittuessa minimiin elämänpäiirit kapeutuvat ja perheiden avuntarve lisääntyy.

Valiokunta edellä olevaan viitaten kiinnittää huomiota siihen, että lasten, nuorten ja perheiden tuen tarve tulee normaalitilanteeseen siirryttäessä olemaan suurempi kuin mitä se oli ennen koronakriisiä. Selvää on, että mm. oppimisen ja koulunkäynnin tuen (yleinen, tehostettu ja erityinen tuki, eli ns. kolmiportainen tuki) tarve tulee lisääntymään perusopetuksessa ensi syksystä lähtien. Valiokunta viitaten valtion talousarviosta vuodelle 2020 antamaansa lausuntoon (SiVL 3/2019 vp — HE 29/2019 vp — VNS 2/2019 vp) pitää tärkeänä, että ns. kolmiportaista tukea tässä yh-

Valiokunnan lausunto SiVL 7/2020 vp

teydessä tarkasteltaessa panostetaan samalla sen toimivuuden arvioimiseen ja havaittujen puutteiden korjaamiseen.

Poikkeuksellisesta tilanteesta aiheutuvaa tuen tarvetta tulee olemaan myös varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa olevilla lapsilla. Myös eri kieli- ja kulttuuriryhmien koulutuksessa tarvitaan aiempaa enemmän tukea, erityisesti perusopetukseen valmistavan opetuksen jälkeiseen opetukseen integroitaessa.

Oppimisvajeen selvittäminen oppilas- ja opiskelijakohtaisesti ja sen kiinnikuromiseen tarvittavien tukitoimien järjestäminen edellyttävät lisätoimia kaikilla koulutusasteilla.

Lukiokoulutuksessa tarvitaan entistä tehokkaampaa opinto-ohjausta myös lukion opetussuunnitelmauudistuksen ja korkeakoulujen uudistuvan valintajärjestelmän takia.

Kaikilla koulutustasoilla ja -muodoissa tulee varautua entistä laajempaan ja monimuotoisempaan opiskeluhooltoon ensi lukuvuodesta alkaen. Valiokunta korostaa tukitoimissa monialaisen yhteistyön ja etsivän nuorisotyön hyödyntämisen tärkeää merkitystä.

Pääministeri Sanna Marinin hallituksen linjauksen mukaisesti vuoden 2020 kesäkuussa annettavaan lisätalousarvioesitykseen sisällytetään määrärahat laaja-alaiseen toimenpideohjelmaan, jolla huomioidaan koronaepidemian kielteiset vaikutukset lasten ja nuorten oppimistuloksiin, hyvinvointiin ja yhdenvertaisuuteen. Valiokunta pitää em. linjausta erittäin tärkeänä ja korostaa, että lasten, nuorten ja perheiden vaikuttava tukeminen edellyttää tukitoimien räätälöintiä yksilöllisiä ja perheiden tarpeita vastaaviksi sekä palvelujen riittävää resursointia. Tuki tulee olla saatavilla matalalla kynnyksellä ja riittävän varhaisessa vaiheessa.

Valiokunta on seurannut toimialaansa koskien koronatilannetta ja on siinä yhteydessä kiinnittänyt huomiota julkisuudessaakin esille tuotuun korkeakoulujen ja yliopistojen opiskelijavalintojen valintaperusteiden muuttamiseen koronatilanteesta johtuen. Muutoksena oli mm. se, että yliopistojen aikaisemmin päätettyjä valintakokeen perusteella valittavien opiskelijoiden kiintiöitä pienennettiin ja vastaavasti todistuksen perusteella valittavien osuutta kasvatettiin useissa tiedekunnissa. Muutosta koskevat ratkaisut tehtiin yhteisvalinnan päättymisen jälkeen, jolloin valintakokeella valituksi tuleminen mahdollisuuteen oikeutetusti luottaneiden hakijoiden asema hakuprosessissa heikkeni yliopistosta ja tiedekunnasta riippuen. Tämä on ongelmallista hakuprosessiin osallistuneiden oikeusturvan kannalta.

Valiokunta korostaa opiskelupaikkaa hakevien tasapuolisen ja yhdenvertaisen kohtelun tärkeyttä opiskelijavalinnoissa myös koronatilanteen aikana ja muistuttaa, että valintakokeen etäyhteydellä järjestäminen voi aiheuttaa ongelmia yhdenvertaisen kohtelun kannalta, jos ei voida varmistua siitä, että kaikilla kokeeseen osallistuvilla on tasapuolisesti käytössään riittävän suorituskykyiset ja toimivat laitteet ja tietoliikenneyhteydet, sekä siitä, että vilpin mahdollisuus estetään.

Opettajien ja muun henkilökunnan jaksaminen. Epidemian aiheuttaman opetuksen muutoksen toteuttaminen on kuormittanut opettajia erityisen paljon. Opetusalan Ammattijärjestö OAJ:n tekemän selvityksen mukaan erityisesti perusopetuksessa ja lukioissa yli 75 % opettajista ja esimie-

Valiokunnan lausunto SiVL 7/2020 vp

histä kokee työmääränsä kasvaneen merkittävästi. Muutos heijastuu työssäjaksamiseen, jonka on koettu laskeneen kohtalaiseksi tai heikoksi epidemian aikana.

Valiokunta korostaa varhaiskasvatuksen, opetuksen ja koulutuksen henkilökunnan työhyvinvoinnista huolehtimista mm. siihen kohdistetuilla riittäväillä resursseilla.

Vaikutukset koulutuksen järjestäjiin. Koulutus toimialana ei jää koronakriisistä aiheutuvien taloudellisten menetysten ulkopuolelle. Koronatilanteella on vaikutusta opetus- ja kulttuuritoimen tulevien vuosien valtionosuuden määräytymiseen. Koronakriisin aikana toimintoja eri koulutusmuodoissa on jouduttu sopeuttamaan tai jopa keskeyttämään. Tästä syystä monen koulutusmuodon kohdalla valtionosuuden määrään vaikuttavat suoritemäärät ja käyttökustannukset tulevat vuoden 2020 osalta olemaan normaalitilannetta alemmat. Vuoden 2020 käyttökustannukset tulevat vaikuttamaan negatiivisesti vuoden 2023 valtionosuusrahoitukseen alentuneiden yksikköhintojen perusteella. Lisäksi koronakriisi vaikuttaa negatiivisesti valtionosuuden määriin, kun vuoden 2020 suoritemääriä käytetään eri koulutusmuotojen valtionosuuden laskennassa.

Valiokunta pitää tärkeänä huolehtia — tarvittaessa lainsäädännön muutoksin — siitä, että poikkeusolojen aikaiset tavallista alemmat suoritemäärät ja kustannukset eivät tule alentamaan tulevien vuosien valtionosuusrahoituksen määrää.

Useissa koulutusmuodoissa asiakasmaksut, tilauskoulutus, ulkopuoliset projektit ja TKI-hankkeet muodostavat merkittävän osan rahoituksesta, joka koronatilanteesta johtuen heikkenee monin paikoin. Vapaan sivistystyön oppilaitokset, kuten urheiluopistot, kansanopistot, kansalaisopistot ja kesäyliopistot ovat tänä keväänä isoissa vaikeuksissa, kun asiakasvirta ja sen myötä rahantulo on tyrehtynyt. Kaikissa oppilaitosmuodoissa on jo jouduttu lomauttamaan henkilöstöä. Urheiluopistot ja kansanopistot ovat sisäoppilaitoksia, joissa mm. opiskelijamaksujen menetykset rasittavat taloutta. Arvioiden perusteella esimerkiksi kansanopistot menettävät koronasta johtuen elokuun loppuun mennessä pelkkien opiskelijamaksujen vähenemisen vuoksi arviolta 6,8 miljoonaa euroa ja kesäyliopistot 5,5 miljoonaa euroa.

Valiokunta katsoo, että valtion vuoden 2020 toisen lisätalousarvion mukainen tuki liikunnan koulutuskeskusten toimintaan on erittäin tärkeä. Pääministeri Marinin hallituksen kehysriihen 2020 päätös korvata toisen lisätalousarvion jälkeen "lopuilta osin koronaepidemiasta aiheutuvat vapaan sivistystyön ja taiteen perusopetuksen nettomenetykset" vuoden 2020 kesäkuussa annettavassa lisätalousarvioesityksessä on valiokunnan mielestä tarpeellinen em. oppilaitosten taloudellisten menetysten paikkaamiseksi ja siten niiden toteuttaman arvokkaan sivistystehtävän jatkumisen tukemiseksi.

Kulttuuri, taide ja taiteen perusopetus sekä kirjastot

Koronatilanteen vaikutukset ulottuvat yleisiin kirjastoihin, taide- ja kulttuurilaitoksiin, kuten teattereihin ja museoihin, konserttisaleihin ja kuntien kulttuuritaloihin, elokuvateattereihin ja muihin esiintymistiloihin, jotka ovat olleet suljettuina 13.3.2020 lähtien. Koronapandemia ulottuu hyvin laajasti myös toimialalla toimiviin yhdistyksiin ja osakeyhtiöihin, kuten kulttuuritapahtumia ja muuta kulttuuria järjestäviin yhteisöihin, sekä kaikkiin alan ammattilaisiin, taiteilijoihin ja muihin luovan alan toimijoihin, joiden työtilaisuudet ovat hyvin suurelta osin loppuneet. Li-

Valiokunnan lausunto SiVL 7/2020 vp

säksi esimerkiksi musiikin alalla yleisötapahtumien peruuntumiset näkyvät muusikoiden toimeentulon menetyksinä.

Tilanteesta aiheutuu monille negatiivisia taloudellisia vaikutuksia. Muun muassa kesän kulttuuritapahtumien peruuntumisista aiheutuvat taloudelliset tappiot — mukaan lukien aluetaloudelliset menetykset — ovat merkittävät, jopa satoja miljoonia euroja. Valiokunnan saaman asiantuntijalausannon mukaan esimerkiksi Savonlinnan Oopperafestivaalien aluetaloudelliset vaikutukset ovat noin 40 miljoonaa euroa, Pori Jazzin ja muiden Satakunnan kulttuuritapahtumien vaikutukset 20—30 miljoonaa euroa, Helsingin tapahtumien 100 miljoonaa euroa, Seinäjoen kesätapahtumien noin 50—70 miljoonaa euroa.

Kuntien kirjastojen ja kulttuuripalvelujen osalta toimintojen keskeyttämiset ja vaihtoehtoiset järjestämistavat saattavat aiheuttaa säästöjä joidenkin menojen, kuten henkilöstökustannusten ja kulttuuritapahtumien ostopalvelukustannusten, kohdalla. Toisaalta toimintojen verkkoon siirtämisestä, kuten suoratoistojen järjestämisestä, e-aineistojen hankkimisesta sekä tekijänoikeuskorvausten lisääntymisestä, aiheutuu uusia kustannuksia. Kulttuuritoiminnan asiakasmaksutulojen voidaan arvioida alenevan siitä huolimatta, että osa tilaisuuksista voidaan siirtää syksyyn.

Taiteen perusopetuksen oppilaitokset ovat olleet suljettuina ja lähiopetus keskeytettynä. Opetusta ja ohjausta on poikkeustilanteen aikana järjestetty vaihtoehtoisilla tavoilla, muun muassa etäopiskelua, erilaisia digitaalisia oppimisympäristöjä ja -ratkaisuja sekä tarvittaessa itsenäistä opiskelua hyödyntäen.

Koronakriisin aikana on tullut esiin kulttuurialan työntekijöistä suuren osan muodostavien yksinyrittäjien ja freelancerien haavoittuvuus sekä sosiaaliturvan ja tulotakuun riittämättömyys, kun pitkään valmisteltuja työprojekteja on peruuntunut tai kulttuurituotteiden jakelu ja markkinointi on vaikeutunut. Puutteet näissä kohdissa ovat olleet pitkään suuri ongelma myös normaaliolojen aikana.

Edellä todetun vuoksi valiokunta pitää erittäin tarpeellisena selvittää huolella kulttuurin ja taiteen alan poikkeustilanteesta aiheutuneet taloudelliset ja muut vaikeudet ja ryhtyä toimenpiteisiin niistä selviämiseksi. Sama tulisi tehdä liikunnan ja urheilun osalta. Se on tärkeää paitsi ko. alojen toimintakyvyn turvaamisen myös taiteeseen, kulttuuriin ja liikuntaan osallistumisen mahdollisuuksien turvaamisen kannalta.

Tärkeää on myös selvittää taiteen ja kulttuurin alan yksinyrittäjien ja freelancereiden sekä ammatikseen urheilevien poikkeusoloista aiheutuvat taloudelliset vaikeudet ja ratkaista heidän sosiaaliturvaansa ja työmarkkina-asemaansa koskevia ongelmia. Tulojen, tukien ja verotuksen kokonaisuutta helpottaisi merkittävästi, jos luovalla alalla toimiville tyypillisen eri lähteistä koostuvan tulonmuodostuksen (tekijänoikeuspalkkio, tötulo, apuraha, esiintymispalkkio jne.) muodot yhdistettäisiin saman verotus- ja sosiaaliturvakäytännön piiriin, jota tukisi esimerkiksi se, että luovan alan yksinyrittäjien eläkevakuuttaminen siirrettäisiin kokonaisuudessaan MYEL-järjestelmään. Samaa tulisi harkita ammatikseen urheilevien osalta. Ammatikseen urheilevien työttömyysturvan puutteet tulee selvittää.

Valiokunnan lausunto SiVL 7/2020 vp

Valiokunta pitää erittäin tarpeellisina valtion vuoden 2020 toisessa lisätalousarviossa taiteelle, kulttuurille sekä taiteen perusopetukselle kohdistettuja yhteensä noin 45 miljoonan euron lisämäärärahoja koronakriisistä selviämisen helpottamiseksi. Lisätalousarvion mukaista määrärahaa on tarkoitus kohdentaa mm. alan toiminnan tukemiseen ja pääsylippu- ja muiden tulojen menestysten kompensoimiseksi, taiteen ja kulttuurin toimijoiden toiminnan tukemiseksi. Tukea kohdentuu taiteen ja kulttuurin alan ammattilaisille, taiteilijoille, ammatinharjoittajille, freelancereille ja taiteen ja kulttuurin alan vapaille ryhmille, kulttuuritapahtumille ja muille kulttuurin alan yhteisöille yhteensä 19 milj. euroa. Tukea on tarkoitus myöntää myös kansallisille taidelaitoksille, yhteensä 3,2 milj. euroa, ja valtionosuutta saaville teattereille, orkestereille ja museoille yhteensä 18 milj. euroa.

Valiokunta kantaa huolta koronavirustilanteesta aiheutuvista vaikeuksista paikallisten liikunta- ja urheiluseurojen toimintaan. Koronarajoituksista on seurannut seuroille toiminnan järjestämiongelmia sekä taloudellisia tappioita. Sekä seurojen että lajiliittojen osalta kesä ja syksy ovat ratkaisevia. Mikäli seurat saavat kesällä toiminnan käyntiin ja toiminta on ennallaan tai lähes ennallaan syksyllä, niin tilanne seurojen osalta on kohtalaisen hyvä. Jos toimintaa seuroissa ei voida käynnistää, tulee seurojen lisäksi myös lajiliitoille vaikeuksia heti syksyllä. Saamatta jäävät lisenssi- ja kausimaksut, ja vaarana on, että jäseniä katoaa kokonaan. Menetykset ovat isoja, jos sarjatoimintaa ja tapahtumia ei voida järjestää. Rajoitustoimien johdosta myös lasten ja nuorten psyykkiset ja sosiaaliset häiriöt lisääntyvät.

Koronarajoitukset ovat taudin luonteen vuoksi olleet erityisen tiukkoja yli 70-vuotiaille ikäihmisille. Heidän elinpiirinsä on rajoittunut lähes kokonaan kotiympäristöön, koska heitä on kehoitettu pysymään erillään muista ihmisistä. Heillä päivittäinen liikunta saattaa jäädä hyvin vähäiseksi. Koronatilanteen jatkuessa tulee erityisiä toimenpiteitä kohdentaa sekä kotona, palveluasumisessa että laitoksissa olevien yli 70-vuotiaiden liikkumis- ja liikuntamahdollisuuksien lisäämiseksi.

Huippu-urheilun tavoitteena on varmistaa lajiliittojen valmennukselliset toimintaedellytykset ja tehostaminen lajikohtaisen analyysin ja seurannan pohjalta epidemian jälkeisenä aikana. Urheiluakatemioiden ja valmennuskeskuksiin osoitetulla lisärahoituksella on mahdollista tehostaa nuorten urheilijoiden mahdollisuuksia laadukkaaseen valmentautumiseen opiskelun yhteydessä. Koronaepidemian jälkeen urheiluakatemioiden toiminnan ennustetaan palaavan oppilaitosten ja harjoittelupaikkojen avautuessa nopeasti ennalleen. Sivistysvaliokunta kehottaa valtiovarainvaliokuntaa paneutumaan tähän asiaan ja kuulemaan myös valtion liikuntaneuvostoa.

Rajoitustoimien aikaisten kokemusten jakamisen ja tutkitun tiedon tärkeys

Valiokunta pitää tärkeänä huolehtia kaikin mahdollisin keinoin siitä, että paluu poikkeusjärjestelyistä takaisin normaalimpaan tapahtuu hallitusti. Käsillä oleva tilanne ja sen seuraukset ovat vaikuttaneet ja vaikuttavat yhteiskuntaamme monin eri tavoin.

Valiokunta toteaa, että koronatilanteen aikana järjestetyn etäopetuksen on ainakin kuluneen lyhyehkön kokemuksen perusteella todettu sopivan joillekin oppilaille ryhmässä tapahtuvaa lähiopetusta paremmin, kun taas joidenkin toisten oppiminen on voinut siitä kärsiä.

Valiokunnan lausunto SiVL 7/2020 vp

Poikkeusajan varhaiskasvatuksen, opetuksen ja koulutuksen opit voivat olla uusia oivalluksia synnyttäviä taikka korjaamisen kohtia osoittavia. Kokemuksista on mahdollista saada käsitystä mm. opetusta koskevien erilaisten toimintatapojen sekä lasten ja nuorten tuen järjestämisen mallien toimivuudesta haasteellisena aikana ja myös normaalitilanteessa. Esimerkiksi rajoitustoitimien aikaisen etäopetuksen hyviä käytänteitä on tarpeellista kerätä, koota ja jakaa koulujen ja oppilaitosten tulevassa arjessa sovellettaviksi.

Poikkeuksellisen tilanteen, sen aikaisten toimintojen järjestämisen ja niiden vaikutusten syvemmän ymmärryksen saamiseksi valiokunta pitää äärimmäisen tärkeänä, että asiasta saadaan tutkimukseen perustuvaa luotettavaa tietoa eri tieteenalojen näkökulmista päätöksenteossa ja käytännön toiminnoissa hyödynnettäväksi. Erittäin tarpeellista on tehdä myös kattava lapsi- ja sosiaalisten vaikutusten arviointi. Sen avulla on mahdollista saada näyttöön perustuvaa tietoa esimerkiksi koronakriisistä aiheutuvien ongelmien tukitoimia koskevien valintojen tekemiseksi.

Eräät huomiot julkisen talouden suunnitelmasta

Oppivelvollisuuden laajentaminen

Oppivelvollisuuden laajentaminen on sote-uudistuksen ohella pääministeri Marinin hallituksen keskeisimpiä rakenteellisia uudistuksia. Hallitusohjelman mukaan oppivelvollisuusikää korotetaan 18 ikävuoteen ja oppivelvollisuuden sisään rakennetaan erilaisia opinto- ja tukimuotoja, jotka voidaan sisällyttää toisen asteen tutkintoihin, esimerkiksi kymppiluokat, kansanopistot, työpa-jatoiminta, kuntoutus ja valmentavat koulutukset. Oppivelvollisuuden laajentaminen edellyttää toisen asteen koulutuksen maksuttomuutta. Oppivelvollisuuden laajentamiseen ja toisen asteen maksuttomuuteen varataan 22 milj. euroa v. 2021, 65 milj. euroa v. 2022, 107 milj. euroa v. 2023 ja 129 milj. euroa v. 2024.

Valiokunnan asiantuntijakuulemisessa on esitetty erilaisia näkemyksiä suhteessa oppivelvollisuuden laajentamiseen. Uudistuksen on nähty edistävän koulutuksellista tasa-arvoa ja vähentävän nuorten syrjäytymistä, minkä saavuttaminen vaatii panostuksia opiskelijahuollon palveluihin sekä opinto-ohjaukseen. Noin 16 % ikäluokasta ei suorita toisen asteen tutkintoa, mikä osaltaan vaikeuttaa työllistymistä ja edistää syrjäytymistä sekä yleisemmin lisää merkittävästi sosiaali- ja terveyshuollon ym. yhteiskunnallisia kustannuksia.

Oppivelvollisuuteen liittyvät lainsäädännölliset muutokset on tarkoitettu tulemaan voimaan 1.8.2021. Useassa asiantuntijalausunnossa on korostettu, että uudistuksen onnistumisen edellytys on huolellinen valmistelu sekä ennen kaikkea riittävä varautuminen toimeenpanon kannalta. Koronan aiheuttamien rajoitusten vuoksi kaikki koulutuksen järjestäjät elävät poikkeusoloja, joiden heijastusvaikutukset voivat eräiden arvioiden mukaan jatkua pitkälle syksyyn. Uudistuksen toinen valmisteilla oleva osa eli tutkintoon valmistavaa koulutusta koskeva lainsäädäntö on tulossa voimaan vuonna 2022.

Lukiokoulutuksen rahoitus

Sivistysvaliokunta toteaa, että lukiokoulutuksen yksikköhintaa vahvistettiin vuonna 2020 hie-man. Tästä huolimatta on opetus- ja kulttuuritoimen rahoituksesta annetun lain (1705/2009)

Valiokunnan lausunto SiVL 7/2020 vp

23 b §:n mukainen rahoitusleikkaus lukiokoulutuksen yksikköhintaan edelleen merkittävä, ja se vastaa noin 100 miljoonan euron leikkausta vuositasolla. Valiokunta on mietinnössään (SiVM 6/2019 vp — HE 35/2019 vp) lausunut hallituksen esityksestä eduskunnalle laiksi opetus- ja kulttuuritoimen rahoituksesta annetun lain 23 b ja 60 §:n muuttamisesta muun muassa, että valtionosuusrahoituksen perustana olevien lukion rahoituksen yksikköhintojen tulee olla sellaisella tasolla, että ne takaavat riittävän perusrahoituksen ja sitä kautta vakaan ja laadukkaan lukiokoulutuksen, ja pitänyt ensiarvoisen tärkeänä, että tulevina vuosina voidaan kokonaan luopua lukiokoulutuksen yksikköhintoihin tehtävistä vähennyksistä, mikä edellyttää noin 100 miljoonan euron suuruista rahoituslisää lukiokoulutukseen. Valiokunta on pitänyt mietinnössään tärkeänä, että lukiokoulutuksen nykyinen selkeä rahoitusvaje korjataan poistamalla yksikköhinnasta tehtävät vähennykset.

Yksityisten koulujen kotikuntakorvaus

Sivistysvaliokunta viittaa lausuntoonsa hallituksen esityksestä eduskunnalle valtion talousarvioiksi vuodelle 2019 (SiVL 10/2018 vp — HE 123/2018 vp), jossa valiokunta on käsitellyt yksityisten koulujen kotikuntakorvauksen määräytymistä. Muiden kuin kunnan ylläpitämien perusopetuksen järjestäjien oppilaskohtaista kotikuntakorvausta on leikattu vuoden 2015 alusta 100 %:sta 94 %:iin. Valiokunta on lausunnossaan esittänyt valtiovarainvaliokunnalle, että se ottaisi mietintöönsä lausuman vuoden 2019 aikana tehtävästä yksityisten koulujen kotikuntakorvausta koskevasta selvityksestä. Lausunnossaan sivistysvaliokunta on esittänyt, että hallituksen on ryhdyttävä tarvittaessa toimenpiteisiin yhdenvertaisen rahoituksen turvaamiseksi. Korvauksen suuruutta on arvioitava ottaen huomioon yksityiskoulujen kustannusrakenne ja lakisääteiset sekä muut velvoitteet ja koulujen asema kunnissa. Valtiovarainvaliokunnan mietintöön ei kuitenkaan sisällytetty sivistysvaliokunnan toivomaa lausumaa.

Sivistysvaliokunta korostaa tässä tilanteessa uudelleen, että yksityiskoulujen kotikuntakorvauksen perusteet on syytä pikaisesti selvittää. Kyse ei ole ainoastaan koulutuksen rahoituksesta vaan laajemmin myös koulutuksen järjestäjien tasavertaisuudesta ja yksityisissä kouluissa opiskelevien oikeudesta saada mahdollisuudet tasavertaiseen koulutukseen kunnan oppilaitoksissa opiskelevien kanssa.

Ammatilliset osaamistarpeet

Suunnitelman mukaan jatketaan ammatillisen koulutuksen uudistuksen toimeenpanoa ja lisäpanostukset kohdennetaan uusien lähihoitajien koulutukseen. Asiantuntijakuulemisessa on tuotu esiin sitä, että lisämäärärahat kohdistuvat vain yksittäisiin kohderyhmiin ja että esimerkiksi jatkuvan oppimisen kohderyhmää ei huomioida riittävästi. Ammatillisen koulutuksen opiskelijoista lähes 2/3 on yli 20-vuotiaita.

Valiokunta toteaa, että vanhusväestön määrän kasvusta ja hoitajamitoituksesta johtuva lähihoitajien koulutustarve on todellinen ja siihen suunnattavat panostukset ovat tärkeät. Valiokunta korostaa, että monilla muillakin aloilla on kuitenkin yhtä lailla paheneva pula ammattiosaajista. Asiantuntijalausunnossa on painotettu, että tarvitsemme voimakasta työikäisen väestön uudelleen- ja täydennyskoulutusta sekä työ- ja koulutusperäisen maahanmuuton merkittävää lisäämistä. Kuntakokeiluun, ohjaamotoimintaan sekä oppisopimuskoulutuksen kehittämiseen kohdennet-

Valiokunnan lausunto SiVL 7/2020 vp

tavat määrärahat ovat asiantuntijakuulemisen mukaan vaatimattomia tarpeeseen nähden. Saadun arvion mukaan tarvitaan pysyvä, vähintään 100 miljoonan euron tasokorotus ammatilliseen koulutukseen, jotta pystytään vastaamaan kasvaviin jatkuvan oppimisen tarpeisiin. Myös määrääikaisesta tulevaisuusinvestoinnista, jota on vielä vuosille 2021 ja 2022 jakamatta 135 milj. euroa, tulee pitää kiinni. Osaamisen tason nostaminen niin ammattikoulutuksella kuin muillakin koulutuksen tasoilla on suora yhteys talouskasvuun ja hyvinvointiyhteiskuntamme turvaamiseen.

Asiantuntijakuulemisessa on viitattu valtion talousarvioon vuodelle 2020 sisältyvään 80 miljoonan euron lisämäärärahaan ammatillisen koulutuksen opettajien ja ohjaajien palkkaamiseen. Julkisen talouden suunnitelmassa ei vastaavaa määrärahavarausta tuleville vuosille ole tehty, mikä hankaloittaa toiminnan pitkäaikaista suunnittelua ja henkilöstön palkkaamista pidempiaikaisesti. Sivistysvaliokunta yhtyy lausunnoissa korostettuun, että ammatillisen koulutuksen rahoituksen taso erityisesti perusopetuksen päättäneiden, maahanmuuttajien ja heikot perustaidot omaavien osalta tulee korjata toimintalainsäädännön edellyttämälle tasolle ja että rahoitus tulee jatkossa kohdentaa koulutuksen järjestäjille pysyväisluonteisena perusrahoituksena.

Korkeakoulujen rahoitus ja tutkimus

Korkeakoulujen julkiseen rahoitukseen on kohdistunut vuosina 2013—2018 noin 500 miljoonan euron leikkaukset. Kokonaisrahoitukseen on vaikuttanut erityisesti perusrahoituksen leikkaukset, Business Finlandin rahoitusleikkaukset, indeksijäädätykset ja vähentynyt yritysrahoitus. Rahoituksen laskua on onnistuttu osin paikkaamaan EU-rahoituksella, julkisilla kertapanostuksilla ja kotimaisten säätiöiden tuella. Toimintaa on myös tehostettu, sillä suoritettujen tutkintojen ja tutkimusjulkaisujen määrää on kyetty kasvattamaan huolimatta rahoituksen laskusta. Sivistysvaliokunta pitää erittäin tärkeänä, että yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen rahoitus on sidottu indeksiin, joka takaa perusrahoituksen pysymisen yleisen kustannustason nousun tasolla. Valiokunta pitää myös yliopistojen pääomistusta yhteensä 100 miljoonalla eurolla erittäin hyvänä. Valiokunta tähdentää määrätietoista ja pitkäjänteistä investoimista tutkimukseen ja koulutukseen ja pitää tärkeänä, että myös pääomittamista jatketaan korkeakouluja tasapuolisesti kohtelevalla tavalla.

Suomen Akatemialle esitetään 10 miljoonan euron myöntövaltuutta vuodelle 2021 ilmastonmuutostutkimuksen kokoamiseen ja tehdyn tutkimuksen vaikuttavuuden lisäämiseen. Ilmastonmuutos on etenemässä nopeasti, ja sen hillitsemiseen ja sen vaikutusten minimointiin tarvitaan runsaasti laadukasta ja vaikuttavaa tutkittua tietoa. Asiantuntijalausunnossa on korostettu, että valtiontalouden toimia suunniteltaessa on tärkeä muistaa tutkimuksen laadun, vaikuttavuuden ja uudistumisen merkitys. Edessämme on pandemian aiheuttamista menetyksistä toipumisen lisäksi monia vakavia haasteita, joiden ratkaiseminen edellyttää laadukasta tiedettä ja tieteen ja muun yhteiskunnan monipuolista vuorovaikutusta. Osa haasteista on luonteeltaan globaaleja, kuten ilmastonmuutos, ja osa taas paikallisempia, kuten monet väestökehitykseen Suomessa liittyvät ilmiöt. Näiden haasteiden ratkaisemisen pohjaksi tarvitsemme laadukasta ja vaikuttavaa tieteellistä tutkimusta, joka kykenee uudistumaan ja muuntautumaan.

Korkeakoulutukselle, tutkimukselle ja tieteelle on asetettu kunnianhimoisia tavoitteita korkeakoulutuksen ja tutkimuksen visiossa: vuoteen 2030 mennessä. Niiden mukaan muun muassa puolet nuorista suorittaa korkeakoulututkinnon. Tällä hetkellä korkeakoulutettujen nuorten osuus on

Valiokunnan lausunto SiVL 7/2020 vp

alle OECD-keskiarvon, 41 %. Saadun selvityksen mukaan ministeriön ja korkeakoulujen välisissä neuvotteluissa on tarkoitus nostaa vuosittain suoritettujen tutkintojen määrää yli 10 %:lla vuosina 2021—2024. Vuonna 2030 tutkintoja suoritettaisiin n. 30 % eli 15000 nykyistä enemmän. Näihin kasvaviin tutkintotavoitteisiin ei ole kuitenkaan osoitettu lisärahoitusta. Asiantuntijoiden mukaan uhkana on, että ilman selkeää lisärahoitusta pyrkimys tavoitetasoon käytännössä liudentaa koulutuksen laatua. Valiokunta pitää edellä todettuja korkeakoulutukselle asetettuja tutkintotavoitteita erittäin tärkeinä ja kannatettavina ja korostaa sen vuoksi selkeän rahoituspolun aikaansaamista tavoitteiden saavuttamiseksi. Osana syksyllä 2020 eduskunnalle annettavaa hallituksen koulutuspoliittista selontekoa tarvitaan näkemys siitä, kuinka korkeakoulujen tutkintomääriä voidaan kasvattaa pitäen koulutuksen laatu kansainvälisesti korkealla tasolla ja kuinka jatkuvaa opimista resursoidaan.

Asiantuntijakuulemisissa on myös korostettu, että kun yhä suurempi osuus ikäluokista osallistuu korkeakoulutukseen, tämä tarkoittaa suurempaa vaihtelua opiskelijoiden valmiuksissa. Samalla työssäkäyvän väestön osuuden vähentyessä koulutuksen on kyettävä antamaan aiempaa paremmat valmiudet jatkuvaan osaamisen päivittämiseen, jotta työllisyysaste saadaan pidettyä hyvällä tasolla. Valiokunta korostaa riittävän ohjauksen ja tuen merkitystä sille, että opiskelijoiden valmistumisastetta voidaan nostaa ja valmistumista nopeuttaa. Tarvitaan yhä yksilöllisempää tukea ja ohjausta sekä toisen asteen koulutuksen ja korkeakoulujen välistä vuoropuhelua, jotta toisen asteen koulutuksessa ollaan ajan tasalla korkeakouluopinnoissa tarvittavista valmiuksista.

Sivistysvaliokunta toteaa lisäksi, että suunnitelmasta puuttuu varhaiskasvatuksen opettajakoulutuksen aloituspaikkojen kasvattaminen. Varhaiskasvatuksessa vallitsee krooninen pula suomen-, ruotsin- ja saamenkielisistä varhaiskasvatuksen opettajista. Opetus- ja kulttuuriministeriö on aiemmin sopinut tuhannen aloituspaikan lisäyksestä varhaiskasvatuksen opettajakoulutukseen yliopistoissa. Lisäykset toteutetaan vuosina 2018—2021 hallituksen varaaman 28 miljoonan euron määrärahan turvin. Rahoitus on päättymässä vuonna 2021. Valiokunta pitää varhaiskasvatustalain tavoitteiden yhdenmukaiseksi saavuttamiseksi välttämättömänä, että varhaiskasvatuksen opettajakoulutuksen opiskelijamääriä yliopistoissa nostetaan pysyvästi.

TKI-panostukset

Tutkimus- ja innovaationeuvosto on asettanut vuonna 2017 tavoitteeksi, että Suomen kansalliset T&K-menot nousevat 4 prosenttiin bruttokansantuotteesta vuoteen 2030 mennessä (v. 2017 osuus on 2,73 %). Sama tavoite sisältyy myös vuonna 2017 julkistettuun korkeakoulutuksen ja tutkimuksen visioon 2030. Suurimman osan ns. tiekartan mukaisesta uudesta rahoituksesta suunnitellaan tulevaisuuden yritysten TKI-toiminnasta niin kotimaasta kuin ulkomailta, mutta myös julkista rahoitusta on tarve kasvattaa merkittävästi. Tavoitteen saavuttaminen edellyttää noin 3 miljardin euron vuosittaisia julkisia ja yksityisiä lisäpanostuksia tutkimukseen ja kehittämiseen.

Valiokunta kehottaa tarkastelemaan laajasti keinoja TKI-rahoituksen ja -toiminnan kasvattamiseksi. Tällaisia voivat olla esimerkiksi korkeakoulujen entistä voimakkaampi pääomittaminen, sen arvioiminen, miten eri sektoreiden lainsäädäntö kannustaa TKI-toimintaa, ja sen arviointi, missä määrin valtion muulla kuin suoralla TKI-rahoituksella voidaan edistää innovointia nykyistä enemmän. Sivistysvaliokunta korostaa myös korkeakoulujen perusrahoituksen ja Suomen

Valiokunnan lausunto SiVL 7/2020 vp

Akatemian tutkijalähtöisen sitomattoman tutkimusrahoituksen merkitystä pitkäjänteiselle korkean laatutason tutkimukselle maassamme.

Vapaa sivistystyö ja taiteen perusopetus

Valiokunta korostaa, että vapaa sivistystyö ja taiteen perusopetus ovat olennaisia osia koulutusjärjestelmässä ja niillä molemmilla on tärkeä sivistystehtävä. Näiden arvo tulee näkyä vahvemmin rahoituksessa ja niille annetuissa tehtävissä, mukaan lukien jatkuvan oppimisen tukemisessa. Varsinkin koronan jälkeisessä ajassa nämä koulutusmuodot tarvitsevat taloudellista tukea.

Valiokunta pitää hyvänä, että vapaan sivistystyön rooli jatkuvan oppimisen uudistuksessa on tunnistettu mm. osaamisen uudistamisen vahvistamisen yhtenä väylänä. On tärkeää, että koulutusjärjestelmämme jatkossakin tarjoaa monipuoliset ja erilaisiin tarpeisiin vastaavat mahdollisuudet tietojen ja taitojen päivittämiseen uudistuvia tarpeita vastaaviksi. Samoin tärkeää on huolehtia siitä, että vapaan sivistystyön toimijoille kohdistetaan riittävä valtion rahoitus lakisääteisten tehtäviensä hoitamiseksi.

Taiteen perusopetus antaa lähinnä lapsille ja nuorille mahdollisuuden itsensä ilmaisuun sekä tavoitteelliseen oppimiseen taiteen alalla. Taiteen perusopetus on lapselle ja nuorelle sitoutumistakin vaativa harrastus, ja toisilla se on taiteen alan ammatillisen uran alku. Asiantuntijakuulemisissa on pidetty tärkeänä, että laaja-alainen jatkotyö taiteen perusopetuksen kehittämiseksi käynnistetään mahdollisimman nopeasti ja taiteen perusopetuksen tilaa tarkastellaan kokonaisuutena. Erityisen tärkeää on taiteen perusopetuksen rahoituksen varmistaminen ja kokonaisarkkitehtuurin kehittäminen. Tavoitteena tulee olla, että taiteiden harrastajien määrä saadaan taas kasvuun ja alueellisesti saavutettavuudesta ja saatavuudesta huolehditaan.

Esittävän taiteen valtionosuusjärjestelmä

Esittävän taiteen valtionosuusjärjestelmä uudistetaan ja uudistukseen kohdennetaan 3 milj. euron lisärahoitus vuodelle 2022. Sivistysvaliokunta korostaa, että kyse on esittävän taiteen alalla todella tärkeästä lainsäädäntöuudistuksesta. Tähän liittyvää rahoitusjärjestelmää ei ole uudistettu kolmeen kymmeneen vuoteen. Uudistus tarvitsee tarkoituksensa toteuttamiseksi valtiontalouden suunnitelmassa sille kohdennetun yhteensä 10 miljoonan euron rahoituksen.

Rahapelitoiminnan tuotot

Julkisen talouden suunnitelman mukaan rahapelitoiminnan tuotot alenevat tarkastelujakson aikana n. 130 milj. euroa. Kehityksen taustalla on mm. pelihaittojen vähentämiseen liittyvät toimenpiteet. Opetus- ja kulttuuriministeriö jakaa tukena vuosittain yli 500 miljoonaa euroa yli 3 000:lle edunsaajalle. Veikkausvoittovaroista on käytetty vuosittain urheilun ja liikuntakasvatustyön edistämiseen 25 %, nuorisotyön edistämiseen 9 %, tieteen edistämiseen 17,5 %, taiteen edistämiseen 38,5 % sekä samoihin tarkoituksiin harkinnan mukaan 10 %. Veikkauksen tuotto muodostaa pääosan ministeriön liikunnalle ja nuorisotyölle osoittamasta kokonaisrahoituksesta. Taiteen rahoituksessa rahapelitoiminnan tuoton osuus koko budjetista on noin puolet ja tieteen noin neljäsosa. Esimerkiksi liikuntaa rahoitetaan veikkausvoittovaroin noin 150 miljoonalla eurolla ja yleisin budjettivaroin noin 13 miljoonalla eurolla. Veikkauksen tuloutuksen lasku on erityisen ongelmal-

Valiokunnan lausunto SiVL 7/2020 vp

lista liikunnan toimialalle, kun noin 92 % valtion liikuntabudjetista katetaan veikkausvoittovaroin.

Sivistysvaliokunta esittää vakavan huolen veikkausvoittovarojen alenemisesta ja pitää välttämättömänä korvaavan rahoituksen löytymistä budjettirahoituksen piiristä. Poikkeuksellisinakin aikoina taiteen ja kulttuurin, liikunnan ja urheilun, tieteen ja nuorisotyön hyvinvointivaikutukset ovat hyvin merkittävät. Julkisen talouden suunnitelmassa tulee ottaa selkeä kanta veikkausvoittovaroilla voimakkaasti rahoitettujen yleishyödyllisten ja yhteiskunnalle merkittävien toimintojen rahoituksen turvaamisesta riittävällä tavalla, kun veikkausvoittovarojen kehitys voi kääntyä olennaisesti nykyistä heikommaksi.

Opetushallituksen toiminnan rahoitus

Sivistysvaliokunta korostaa Opetushallituksen erityistä merkitystä opetustoimen keskeisenä suunnittelu-, hallinto- ja arviointiyksikkönä. Opetushallitus on keskeinen asiantuntijakeskusvirasto ja opetuksen kehittäjävirasto, joka vastaa suuressa määrin myös koulutuspoliittisten uudistusten käytännön toimeenpanosta siten, että ne toteutuvat laadukkaasti ja tasa-arvoisesti koko maassa. Tämä vastuu korostuu entisestään koronakriisin jälkihoidossa.

Opetushallitus on jo usean vuoden ajan tuonut johdonmukaisesti esille tarpeen viraston perustoimintamenojen tasokorotukseen. Opetushallituksen perustoimintamäärärahoihin on tehty vuodelle 2020 täydentävässä talousarvioesityksessä 4 milj. euron kertaluonteinen korotus. Yhdessä viraston säästötoimenpiteiden kanssa tämä riittää saadun selvityksen mukaan vuoden 2020 toiminnan rahoittamiseen. Mikäli perustoimintamenojen rakenteellista vajetta ei kateta, vaarantuu Opetushallituksen viranomaispalvelujen palvelutaso merkittävästi. Digitaalisten palveluiden toimivuuden turvaaminen ja laadukas ylläpito vaikuttavat digitalisoituvassa yhteiskunnassa Opetushallituksen asiakkaiden lisäksi usean muun viranomaisen toimintaan.

Valiokunta suhtautuu erittäin vakavasti esitettyyn arvioon kehysuunnitelmaan varattujen määrärahojen riittämättömyydestä ja kehottaa valtiovarainvaliokuntaa varmistamaan virastolle riittävät voimavarat kehyskaudelle. Toimintamenojen suuruuden ja riittävyyden tasotarkastelussa on otettava huomioon, että Opetushallituksen vuoden 2020 toimintameno-rahoinnista vain 42 prosenttia (27,95 milj. euroa) on tarkoitettu viraston perustoimintameno-rahoinnista ja loput kohdistuvat talousarviossa erikseen sidottuihin käyttökohteisiin, kuten valtionavustuksiin, stipendeihin, yksilöapurahoihin sekä tekijänoikeuslakiin perustuvien kopiointi- ja muiden käyttöoikeuskorvausten maksamiseen.

Valiokunnan saaman selvityksen mukaan tekijänoikeudella suojattujen teosten kopiointi ja digitaalinen käyttö on kasvanut. Korvauksiin talousarviossa Opetushallitukselle varatut määrärahat ovat pysyneet kuitenkin vuosia ennallaan. Opetushallitus on esittänyt opetus- ja kulttuuriministeriölle noin 3,3 milj. euron korotusta tekijöitä edustaville järjestöille maksettaviin kopiointi- ja muihin käyttöoikeuskorvauksiin, mutta tarkoitukseen varattujen määrärahojen korotusta ei ole sisällytetty julkisen talouden suunnitelmaan. Valiokunta pitää tärkeänä, että valtiovarainvaliokunta arvioi Opetushallitukselle varattujen tekijänoikeuksien korvaamiseen tarkoitettujen määrärahojen riittävyyden kehyskaudella.

Valiokunnan lausunto SiVL 7/2020 vp

VALIOKUNNAN PÄÄTÖSESITYS

Sivistysvaliokunta esittää,

että valtionvarainvaliokunta ottaa edellä olevan huomioon.

Helsingissä 13.5.2020

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

puheenjohtaja Paula Risikko kok
varapuheenjohtaja Eeva-Johanna Eloranta sd
jäsen Sanna Antikainen ps
jäsen Marko Asell sd
jäsen Veronika Honkasalo vas
jäsen Kaisa Juuso ps
jäsen Emma Kari vihr
jäsen Anneli Kiljunen sd
jäsen Ari Koponen ps
jäsen Sari Multala kok
jäsen Mikko Ollikainen r
jäsen Sari Sarkomaa kok
varajäsen Petri Honkonen kesk
varajäsen Noora Koponen vihr
varajäsen Johan Kvarnström sd
varajäsen Hanna-Leena Mattila kesk

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Marja Lahtinen
valiokuntaneuvos Kaj Laine

Valiokunnan lausunto SiVL 7/2020 vp
Eriävä mielipide 1

ERIÄVÄ MIELIPIIDE 1

Perustelut

Perussuomalaisten valiokuntaryhmä ei voi yhtyä sivistysvaliokunnan lausuntoon. Haluamme korostaa erityisesti seuraavia näkökulmia.

Pandemiasta johtuvien poikkeusolojen vuoksi julkisen talouden suunnitelma esittelee vain julkisen talouden keskipitkän välin kehysarvion. Se ei sisällä vakausohjelmaa tai merkittäviä uusia poliittisia päätöksiä. Korona ja sen torjuntatoimet aiheuttavat valtiolle miljardiluokan verotulojen menetyksen ja lisäävät toisaalta massiivisesti kuluja. Myös kuntatalouden lähivuosien näkymät ovat synkkiä.

Asiantuntijoiden mukaan kuntien lainakannan arvioidaan kasvavan kehyskaudella lähes 20 miljardia euroa. Perussuomalaiset eivät kannata mittavien koronatoimien rahoittamista pelkästään velkarahalla. Valtion menoja on karsittava ja priorisoitava koronakriisin takia. Valtion ja kuntien budjeteista valuu vuodesta toiseen merkittäviä rahamääriä esimerkiksi maahanmuutosta aiheutuviin kustannuksiin. Perussuomalaisten mielestä eri kieli- ja kulttuuriryhmien tuet on otettava kriittisen tarkastelun kohteeksi.

Kuten asiantuntijalausunnoista käy ilmi, oppivelvollisuuden laajentaminen olisi näissä oloissa valtava riski, sillä nykyistäkään oppimista ei pystytä täysimääräisesti toteuttamaan poikkeusoloissa. Oppivelvollisuuden pidentäminen ei itsessään hyödytä syrjäytymisvaarassa olevia nuoria, vaan tähän tarkoitettut varat tulisi kohdistaa perusopetuksen lisäresursseihin. Oppivelvollisuuden laajentamista tulisi vähintäänkin lykätä vuodella.

Suomen uhkaavan työvoimapulan haasteeseen on vastattava järkevällä koulutuspolitiikalla, tarjottava nuorille mahdollisuus päästä koulutuksen avulla työelämään sekä työttömille mahdollisuus opiskella uuteen ammattiin. Työperäistä maahanmuuttoa ei tule lisätä, vaan ulkomaalaisen työvoiman saatavuusharkintaa on saatava tiukemmaksi.

Mielipide

Edellä olevan perusteella esitämme,

että valtiovarainvaliokunta ottaa edellä olevan huomioon.

Helsingissä 13.5.2020

Sanna Antikainen ps
Kaisa Juuso ps
Ari Koponen ps

Valiokunnan lausunto SiVL 7/2020 vp
Eriävä mielipide 2

ERIÄVÄ MIELIPIIDE 2

Perustelut

Yleistä julkisen talouden suunnitelmasta

Julkisen talouden suunnitelma vuosille 2021—2024 on tekninen eikä sisällä merkittäviä poliittisia linjauksia vaan kuvaa jo tehtyjen päätösten mukaisten menojen kasvua. Kuitenkin esitämme jo tässä vaiheessa mielipiteenämme, että teknisen kehyksen luonteeseen ei kuulu se, että se sisältää sellaisia menolisäyksiä, jotka eivät perustu voimassa olevaan lainsäädäntöön.

Viimeistään nyt hallituksen ohjelmalta on pudonnut taloudellinen pohja, joten jää epäselväksi, miten hallitus aikoo kaavailemansa lisäykset rahoittaa.

Valiokunnan saamien asiantuntijalausuntojen perusteella kuntien tilanne tulee olemaan koronaviruksen vaikutusten vuoksi hyvin haastava. Kuntien tulorahoitus on pienentynyt merkittävästi ja menot kasvaneet kriisiin myötä. Tässä tilanteessa kunnille ei ole säädettävä uusia velvoitteita.

Erityistä huolta kuntatalouden tilanne aiheuttaa opetuksen ja koulutuksen järjestämisessä. Sivistyspalvelut ovat tärkeitä ennaltaehkäiseviä palveluita, joiden rahoitus on turvattava haastavassa tilanteessa. Jos kuntien menoja lisätään suunnitellusti, on erittäin todennäköistä, että jo kehyskaudella menoihin joudutaan kohdistamaan uusia sopeutustoimia eli leikkauksia. Tämä uhkaa heikentää niin varhaiskasvatuksen, perusopetuksen kuin toisen asteen koulutuksen laatua.

Valiokunnan saaman selvityksen mukaan on myös epäselvää, miten hallituksen kertaluonteiset tärkeät koulutuspanostukset on tarkoitus toteuttaa. Talouden alamäki voi johtaa siihen, että näistä tehdyistä menopäätöksistä luovutaan eikä tällöin varata rahoitusta esimerkiksi varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen tasa-arvo-ohjelmiin tai ammatillisen koulutuksen opettajien ja ohjaajien palkkaamiseen.

Korkeakoulujen opiskelijavalinnat

Korkeakoulujen opiskelijavalintojen kriteerien muuttaminen kesken valintaprosessin loukkaa luottamuksensuojan oikeusperiaatetta. Opiskelijoilla ei käytännössä ole ollut tosiasiassa mahdollisuuksia reagoida muuttuneisiin kriteereihin, joiden perusteella esimerkiksi todistusvalinnan osuutta on kasvatettu merkittävästi.

Opiskelijat ovat olleet tänä keväänä kovien paineiden alla. Kaikilla koulutusasteilla siirryttiin etäopetukseen, ylioppilaskirjoituksia aikaistettiin, epävarmuus valmistumisesta kasvoi. Tämän lisäksi korkeakoulut päättivät kesken kevään opiskelijavalintaprosessin muuttaa valintakriteereitä, vaikka yhteishaku koulutuksiin oli jo ehtinyt päättyä. On opiskelijoiden näkökulmasta kohtuutonta, että korkeakouluilla olisi ollut viranomaismääräysten nojalla mahdollisuus järjestää valintakokeet terveyteen liittyvät näkökulmat huomioiden.

Valiokunnan lausunto SiVL 7/2020 vp Eriävä mielipide 2

Huoli opiskelijoiden oikeusturvan toteutumisesta on todellinen. Eduskunnan oikeusasiamiehelle on tehty aiheesta jo useampia kanteluja, joiden pohjalta hän on esittänyt opetus- ja kulttuuriministeriölle selvityspyynnön.

Oppivelvollisuuden pidentäminen

Oppivelvollisuuden nostaminen ei ole vaikuttavin tapa puuttua toisen asteen koulutuksen keskeyttämiseen. Oppivelvollisuuden nosto ei vahvista koulutuksen laatua. Se suuntaa resursseja käytännössä koulukirjoihin sekä koulukuljetuksiin. Paras tapa varmistaa jokaiselle nuorelle toisen asteen tutkinto on tarjota riittävästi tukea ja ohjausta ja luoda yksilöllisiä opintopolkuja.

Joka vuosi jopa 6 000 nuorta päättää peruskoulun ilman riittäviä kirjallisia ja matemaattisia valmiuksia. Tuhannet nuoret ovat joka vuosi vaarassa jäädä yhteiskunnasta syrjään. Taustalla on usein myös muita ongelmia. Monet oppilaat kärsivät esimerkiksi keskittymishäiriöistä ja erilaisista oppimisvaikeuksista. Juuri nämä ovat suurimpia syrjäytymisen ja koulutuksen keskeyttämisen syitä, joihin hallituksen pitäisi määrätietoisesti tarttua.

Toisen asteen tutkinto on vähimmäisedellytys sille, että nuori pärjää tulevaisuuden työmarkkinoilla. Oppivelvollisuuden pidentämisen sijaan tarvitaan panostuksia varhaisiin vuosiin ja peruskouluun. Kolmiportaisen tuen uudistaminen sekä varhaisen tuen mallin luominen varhaiskasvatukseen on käynnistettävä välittömästi. Myös erityisopetus on säädettävä ammatillisen koulutuksen opiskelijan oikeudeksi. Määrärahoja tulee suunnata oppimisen tukeen sekä oppilas- ja opiskelijahuollon palveluiden turvaamiseen. Lapset ja nuoret tarvitsevat matalan kynnyksen palveluita sekä moniammatillista tukea. Asiantuntijankemysten mukaan oppivelvollisuuden pidentäminen ei ole vaikuttava tapa puuttua lasten ja nuorten syrjäytymiseen ja koulupudokkuuteen.

Valtaosa ikäluokasta suorittaa toisen asteen tutkinnon sinä vuonna, kun he täyttävät 19 vuotta. Näin ollen mekaaninen ikärajan nosto 18 ikävuoteen ei takaa kenenkään tutkinnon suorittamista loppuun.

Asiantuntijoiden mukaan uudistuksen myötä tulevat lisäresurssit eivät suuntaudu niihin keskeisiin toimiin, kuten ohjauksen ja tuen vahvistaminen, joilla jokaiselle varmistetaan toisen asteen tutkinto. Lisäksi on arvioitu, että oppilasmäärä kasvaa laajentuneen oppivelvollisuuden myötä noin 16 prosentilla, mikä vaatii erään arvion mukaan noin 50 miljoonan euron vuosittaisen lisäpanostuksen verrattuna suunniteltuihin 129 miljoonan euron vuosittaisiin kustannuksiin vuodesta 2024 lukien.

Valiokunnan saaman käsityksen mukaan on tärkeää, että uudistuksen kokonaiskustannukset arvioidaan hallituksen esityksessä realistisesti ja kattavasti ottaen myös huomioon kuntatalouden vaikea tila ja koulutuksen järjestäjien todelliset mahdollisuudet toteuttaa uudistus onnistuneesti esitettyssä aikataulussa.

Valiokunnan lausunto SiVL 7/2020 vp Eriävä mielipide 2

Lukiokoulutuksen rahoitus

Lukiokoulutuksen yksikköhinnan vahvistaminen on ollut kannatettava toimenpide. Kuitenkin asiantuntijoiden esittämien näkemysten mukaan opetus- ja kulttuuritoimen rahoituslain 23 b §:n rahoitusleikkaus lukiokoulutuksen yksikköhintaan on edelleen merkittävä.

Sivistysvaliokunta on pitänyt mietinnössään tärkeänä, että lukiokoulutuksen nykyinen selkeä rahoitusvaje korjataan poistamalla yksikköhinnasta tehtävät vähennykset ennen kuin lähdetään sitovasti arvioimaan oppivelvollisuus uudistukseen tarvittavaa lisärahoitusta. Vaarana on muutoin, että liian nopeasti toisiaan seuraavien muutosten toimeenpanon myötä rahoitusvaje jää korjaamatta ja voi jopa tosiasiallisesti kasvaa, kun otetaan huomioon toiminnalle asetetut kasvavat laadulliset vaatimukset.

Yksityisen koulutuksen järjestäjän kotikuntakorvaus

Yksityisen koulutuksen järjestäjän kotikuntakorvaus on tällä hetkellä 94 prosenttia. Oppivelvolliset ovat eriarvoisessa asemassa sen suhteen, kuka koulutuksen järjestää. Myös sivistysvaliokunta on ottanut asiaan useita kertoja kantaa ja todennut, että hallituksen on ryhdyttävä toimenpiteisiin, joilla rahoituksen yhdenvertaisuus turvataan.

Perusopetusta järjestävät Suomessa kuntien lisäksi kuntayhtymät, valtio sekä yksityiset opetuksen järjestäjät ja yliopistot. Käytännössä perusopetuslain velvoitteet ovat kaikille koulutuksen järjestäjille samat. Mikäli yksityisellä koulutuksen järjestäjällä on samat velvoitteet kuin kunnalla, on kotikuntakorvauksen tason oltava 100 prosenttia.

Hallituksen on ryhdyttävä viipymättä toimenpiteisiin, joilla kotikuntakorvaus korotetaan vastaamaan todellisia kustannuksia ja näin varmistetaan kaikkien oppilaiden yhdenvertainen asema koulutuksen järjestäjästä riippumatta.

Korkeakoulujen aloituspaikat

Hallituksen on varattava kehyskaudelle riittävät määrärahat sille, että korkeakoulut voivat nostaa sisäänottopaikkamääriä jo tämän vuoden aikana. Tällä hetkellä näin ei ole. Meillä on korkeakoulutetuista henkilöistä pulaa erityisesti kasvatus- sekä sosiaali- ja terveysaloilla.

Valtioneuvoston selonteossa julkisen talouden suunnitelmasta ollaan lisäämässä korkeakoulujen aloituspaikkamääriin osoitettavaa rahoitusta vain 3,7 miljoonalla eurolla yhdelle paikkakunnalle. Tätä ei voida pitää johdonmukaisena.

Viime vaalikaudella yhteistyössä korkeakoulukentän kanssa laadittu Korkeakoulutuksen ja tutkimuksen visio 2030 edellyttää, että vuoteen 2030 mennessä vähintään puolet ikäluokasta saisi korkeakoulututkinnon. Lisäksi opetus- ja kulttuuriministeriö sopi yliopistojen kanssa merkittävästä varhaiskasvatuksen opettajien koulutusmäärien lisäämisestä. Useilla alueilla on huutava pula kasvatuksen ammattilaisista, ja heidän koulutusmääriään on nostettava määrätietoisesti myös korkeakoulujen seuraavalla tulossopimuskaudella.

Valiokunnan lausunto SiVL 7/2020 vp
Eriävä mielipide 2

Mikäli hallitus aikoo toteuttaa suunnittelemansa aloituspaikkojen merkittävän kasvattamisen ilman lisärahoitusta, on kyse leikkauksesta. Tosiasiallisesti aloituspaikkoihin ei ole tulossa erillistä lisärahoitusta, mikä johtaa rahoituksen laskuun tutkintoa kohden. Tämä heikentää niin koulutuksen kuin tutkimuksen laatua. Enemmän pitäisi tehdä vähemmällä.

Tutkimus-, kehitys- ja innovaatiotoiminnan rahoitus

Olemme sitoutuneet nostamaan tutkimus-, kehitys- ja innovaatiotoiminnan rahoituksen tason neljään prosenttiin valtion bruttokansantuotteesta. Hallituksen ehdotuksen mukaisesti tätä päämäärää ei olla saavuttamassa. Laadittu TKI-tiekartta pitää sisällään tärkeitä ehdotuksia, mutta ei sisällä suuntaviivoja sille, miten valtio sitoutuu kasvattamaan toiminnan rahoitusta.

Myös yksityistä rahoitusta tarvitaan tavoitteeseen pääsemisessä. Vakaa ja ennakoitava toimintaympäristö on edellytys yksityisten investoinneille. Rahoitustason kasvattaminen edellyttää määrätietoista politiikkaa, jolla neljään prosenttiin voidaan päästä.

Viime kaudella panostettiin merkittävästi TKI-toimintaan. Nyt suunta on toinen. Lisäksi koronaviruskriisin vaikutus BKT:seen saattaa johtaa siihen, että prosenttiosuus TKI-toiminnan rahoituksen osalta kasvaa keinotekoisesti väliaikaisesti.

Korkeakoulujen pääomittamisella vahvistetaan korkeakoulujen omaa rahoitusasemaa. Kuten sivistysvaliokunta lausunnossaan toteaa, pääomittaminen vahvistaa saadun lausunnon mukaan edellytyksiä omilla tutkimuksen vahvuusalueillaan päästä kansainväliseen kärkeen. Pääomittaminen vahvistaa korkeakoulujen autonomiaa ja tukee korkeakoulujen omia uusia tutkimuksellisia avauksia.

Tulevaisuuden kasvu ja kilpailukyky syntyvät osaamisesta. Haaste osaavan työvoiman saatavuudesta on ratkaistava panostamalla jatkuvaan oppimiseen. Suomeen on laadittava osaamisen tulevaisuussopimus yhteistyössä valtion, työmarkkinajärjestöjen ja koulutuksen järjestäjien kesken. Jatkuvan oppimisen reformin tavoitteena on luoda uusia osaamisen päivittämisen mahdollisuuksia kaikille aloille. Erityisesti jatkuvan oppimisen ja osaamisen päivittämisen mahdollisuuksia on lisättävä aloilla, joissa paine rakennemuutokselle on kova, ja aloilla, joissa koulutustaso on matala.

Lopuksi

Muilta osin yhdyimme valiokunnan lausunnossa esitettyihin kannanottoihin.

Mielipide

Edellä olevan perusteella esitämme,

että valtiovarainvaliokunta ottaa edellä olevan huomioon.

Valiokunnan lausunto SiVL 7/2020 vp
Eriävä mielipide 2

Helsingissä 13.5.2020

Paula Risikko kok
Sari Multala kok
Sari Sarkomaa kok